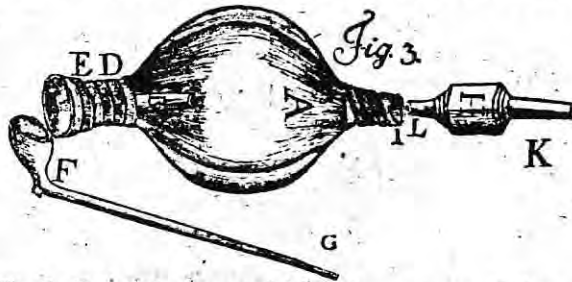

KLEIPIJPEN GEBRUIKT BIJ DE TABAKSROOKKLISTEER

door F.Tymstra

Vanaf het moment dat zeelieden de tabak van Amerika naar Europa transporteerden heeft de medische wereld grote belangstelling voor dit bijzondere kruid getoond.

De plant bleek een probaat geneesmiddel te zijn tegen verschillende kwalen. Zo gebruikte de chirurgijn de tabaksrook als middel tegen darmverstoppingen. Het principe bestaat uit 't inbrengen van rook in de darmen via het rectum. Daardoor wordt de darmwand geprikkeld en dat leidt tot ontlasting. Als instrument gebruikte men de tabaksrookklisteer en bij enkele toepassingen werd de stenen pijp gebruikt. De eenvoudigste vorm van tabaksrookklisteer bestaat uit twee pijpen.

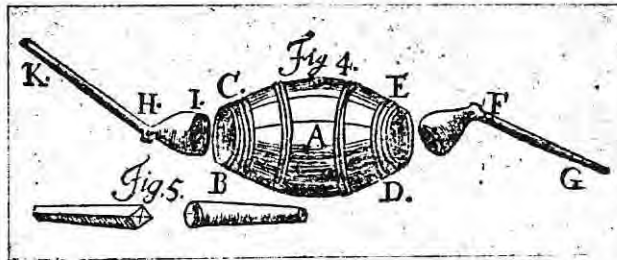

afb.1 De tabaksrookklisteer van Johnson
Uit: Praktische Anweisung zu einem er-
weiterten Gebrauch der Johnsonschen
Rettungsmittel 1790, of Relief from ac-
cidental death - London 1785

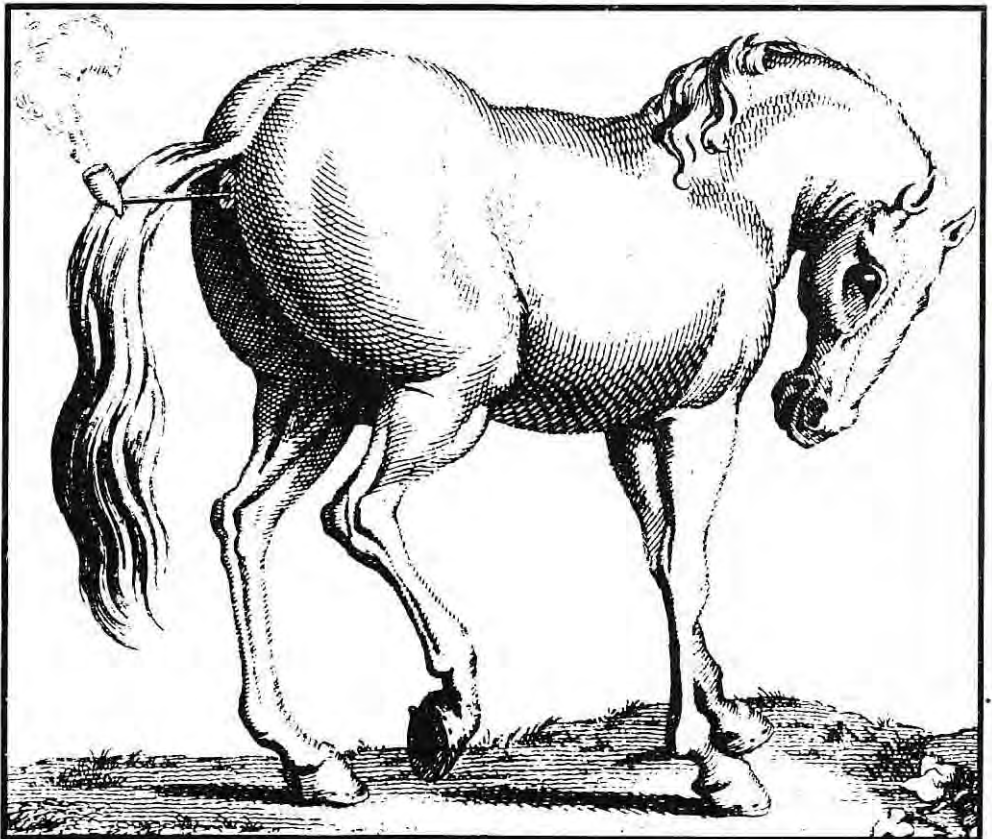
Eerst werden de pijpen gevuld en daarna aangestoken. De ene steel ging in 't lichaam van de patiënt, de andere in de mond van de dokter. Vervolgens worden de kopopeningen stevig tegen elkaar aangedrukt en de rook in het lichaam geblazen. Deze methode was al bekend bij de Noord-Amerikaanse indianen. In 1775 komen we 2 toestellen tegen van de Engelsman dr. Alex Johnson. Het eerste instrument bestaat uit een mondstuk, een blaas met opening, waarop een kleipijp aangesloten kan worden (zie afb.1).

Het tweede lijkt veel op de aaneengesloten pijpen van de Indianen. De verbetering is een tussen liggend bodemloos tonvormig doosje, dat als reservoir dient (zie afb.2)

De oudste klisteer, die "tot het heil der menschheid hebben bijgedragen" is volgens Stisser (1686) de tabakspijp van de barbaren „of te wel de Turken, die voor het zuigen van tabaksrook pijpen van leer gebruikten, die buigzaam waren ”.

afb.2 De tabaksrookklister van Johnson
 Uit: Praktische Anweisung zu einem er-
 weiterten Gebrauch der Johnsonschen
 Rettungsmittel 1790, of Relief from ac-
 cidental death - London 1785

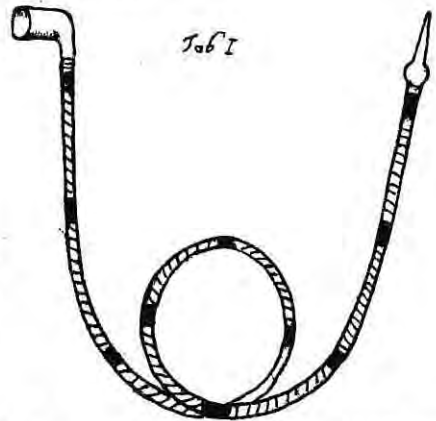
afb.3 Tekening van F.de Bakker (1740). Overgenomen uit: Al-
 gemeen Woordenboek (1778).

Ir.R.A.Gorter merkt in zijn artikel over de tabaksrookklisteer over het voorgaande op, dat hoewel Stisser hier van leeren pijpen spreekt, hij daarmee ongetwijfeld alleen de verbindingslang, tussen het mondstuk en de pijp bedoeld heeft (zie afb. 4)

In de loop der tijden is de klisteer telkens verbeterd, echter de rol van de kleipijp was uitgespeeld.

Opgemerkt kan worden, dat de tabaksrookklisteer ook gebruikt werd voor het tot bewustzijn brengen van schijndoden en drenkelingen. Tot 1913 heeft men van deze methode gebruik gemaakt, daarna is men overgegaan op kunstmatige ademhaling.

Niet alleen bij mensen, maar ook bij dieren werd de rookklisteer gebruikt (zie afb.3). Volgens overlevering schijnen vroeger sommige Drentse boeren het zelf bij hun kalveren tot te passen, teneinde een bezoek van de veearts uit te sparen.

afb.4 De „turksche" klisteer
Uit Stisser: De machinis fumigatoriis. Tab.I (1686)

Bronnen:

Ir.R.A.Gorter. De historie en ontwikkeling van de tabaksrookklisteer als middel tot het opwekken van levensgeesten bij schijndoode drenkelingen. Overdruk uit het tijdschrift "Het Reddingswezen". z.j.

Prof.dr.H.A.Bosman Jelgersma. Poeders, pillen en patiënten. 1983

Fanny Kelk. Gebruiken rond een exotisch genotmiddel.
uit: Eva, augustus 1969.

Herkomst afbeeldingen:

1,2 en 4. uit: Ir.R.A.Gorter. De historie en ontwikkeling van de tabaksrookklisteer.

3 uit: Fanny Kelk. Eva, augustus, 1969

Werft U ook een nieuwe abonnee voor de P.K.N.?